

O'ZBEKISTONDA KIBER XAVFSIZLIK SIYOSATI VA NARKOTIK JINOYATLARINI OLDINI OLISH

Sh.O.Matyozov

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21030779>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 27-iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 29-iyun 2026 yil

KEY WORDS

kiber xavfsizlik, narkotik jinoyatlar, raqamli kriminalistika, O'RQ-1003, fuqarolik jamiyati, qonunchilik islohoti, xalqaro hamkorlik, O'zbekiston, Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish boshqarmasi, UNODC, Europol.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekistondagi kiber xavfsizlik siyosati va narkotik jinoyatlarning oldini olish o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi. 2024 yildagi qonunchilik yangiliklari — O'RQ-1003-son Qonun va PP-17-son qaror, raqamli kriminalistika laboratoriyasini rivojlantirish, fuqarolik jamiyati roli, xalqaro hamkorlik masalalari ko'rib chiqiladi. Toshkent shahar IIBB Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish boshqarmasi tajribasi, raqamli dalillar standartlari, UNODC va Europol hamkorligi, Early Warning System yaratish va fuqarolik jamiyatining roli batafsil tahlil etiladi. Milliy kiber xavfsizlik strategiyasini narkotik jinoyatlarga qarshi kurash bilan integratsiya qilish uchun amaliy mexanizmlar taklif etiladi.

O'zbekistonda kiber xavfsizlik siyosati va narkotik jinoyatlarga qarshi kurash ko'p yillar davomida parallel, biroq alohida yo'nalishlarda olib borildi. So'nggi yillarda bu ikki soha o'rtasidagi bog'liqlik tobora yaqqol namoyon bo'lmoqda. 2024 yil statistikasi shuni ko'rsatadiki, narkosavdoning 63 foizi raqamli kanallar orqali amalga oshirilmoqda — bu esa kiber xavfsizlik va narkotik jinoyatlarga qarshi kurashni integratsiya qilishni davlat siyosatining ustuvor vazifasiga aylantiradi.

Rossiyalik kriminolog A.P.Suxodolov ta'kidlaganidek, zamonaviy narkotrafik texnologiyalar asosida qurilgan va faqat shu texnologiyalar asosida kurash ham olib borilishi mumkin.¹ Wall D.S. kiberjinoyatchilikka qarshi kurashning xalqaro tajribasini tahlil qilib, har bir mamlakatning o'ziga xos strategiyasini ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydi.²

Toshkent shahar IIBB Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish boshqarmasi statistikasiga ko'ra, 2024-yilda giyohvandlik bilan bog'liq 1 454 ta jinoyat ishiga ko'zg'atildi.³ Ularning

¹Suxodolov A.P. Narkotrafik v tsifrovuyu epoxu. Moskva: Norma, 2020. S. 45.

²Wall D.S. Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age. Cambridge: Polity Press, 2007. P. 12.

³Toshkent shahar IIBB Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish boshqarmasi. 2024-yilgi faoliyat hisoboti. Toshkent, 2024. B. 12.

absolyut ko'pchiligi raqamli vositalar ishtirokida sodir etilgan. Bu ko'rsatkich raqamli kriminalistika va kiber xavfsizlik imkoniyatlarini narkotik jinoyatlarga qarshi kurashda to'liq safarbar etish zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekistonda raqamli kriminalistika sohasini rivojlantirish ustuvor vazifalar jumlasiga kiradi. Fayziyeva D.X. fikriga ko'ra, raqamli dalillar bilan ishlash bo'yicha standartlar va mutaxassislar yetishmaydi.⁴ 2024-yil 21-noyabrda ZRU-1003-son Qonun raqamli dalillarning huquqiy maqomini belgiladi — bu muhim qadamdir. Biroq laboratoriya infratuzilmasi va kadrlar tayyorlash tizimi hali yetarli darajada rivojlanmagan.

Zamonaviy raqamli kriminalistika laboratoriyasi bir qator texnik vositalar va dasturiy ta'minotni talab etadi: forensic imaging — qattiq disk va xotira kartalardan ma'lumotlarni to'liq nusxalash; log tahlili — server va qurilma jurnalini o'rganish; parol tiklash — shifrlangan fayllar va hisoblarni ochish; kriptovalyuta tranzaksiya tahlili — blockchain kuzatuv; mobil qurilma tahlili — telefon va planshetlardan ma'lumotlarni olish. Ushbu vositalarning to'liq to'plamiga ega laboratoriyalar O'zbekistonda deyarli yo'q.

Zemsova S.I. fikriga ko'ra, drop faoliyatini fosh etishda raqamli kriminalistika hal qiluvchi rol o'ynaydi.⁵ SIM-karta va bank karta egasini aniqlash, ular o'rtasidagi aloqalar zanjirini qayta tiklash, kriptovalyuta hamyonlari egasini aniqlash — bu operatsiyalarning barchasi zamonaviy raqamli kriminalistika laboratoriyasiz amalga oshirib bo'lmaydi.

Suxodolov ta'kidlaganidek, zamonaviy narkotrafik texnologiyalarga tayanadi.⁶ O'zbekiston IIV Akademiyasida raqamli kriminalistika yo'nalishini ochish va zamonaviy texnik baza bilan ta'minlash — bu 2025 yilgi PP-17-son qarorida belgilangan asosiy maqsadlardan biriga kiritilishi zarur.

O'zbekistonda kiber xavfsizlik sohasidagi qonunchilik so'nggi yillarda sezilarli rivojlandi. 2022-yildagi «Kiberxavfsizlik to'g'risida»gi Qonun, 2024 yildagi O'RQ-1003-son Qonun raqamli dalillarning maqomi haqida, va bir qator Prezident farmonlari milliy kiber xavfsizlik tizimini huquqiy asosini yaratdi. Biroq narkotik jinoyatlarning raqamli jihatlariga oid maxsus normalar hali yetarli emas.

O'zbekiston Jinoyat kodeksida raqamli muhitda narkosavdo uchun maxsus aggravating (og'irlashtiruvchi) holat sifatida belgilash — bu xalqaro amaliyotda keng qo'llaniladi. Masalan, Telegram bot orqali narkosavdo qilish yoki kriptovalyuta ishlatish og'irlashtiruvchi holat sifatida belgilanishi, jazo miqdorini oshirishi mumkin. Bu norm O'zbekiston Jinoyat kodeksiga kiritilishi zarur.

Fayziyeva D.X. ta'kidlaganidek, xorijiy platformalar bilan huquqiy muloqotni yo'lga qo'yish muhim.⁷ Buning uchun raqamli dalillarning qabul qilinishiga oid xalqaro shartnomalar (MLAT) yangilanishi va raqamli dalillar bo'yicha alohida normlar kiritilishi zarur.

⁴Fayziyeva D.X. Raqamli muhitda jinoyatlarni tergov qilish. Huquq va jamiyat. 2023. B. 75.

⁵Zemsova S.I. Dropy kak instrument narkotizirovannoy prestupnosti. Kriminalistika. 2022. S. 36.

FATF standartlari⁸ va UNODC tavsiyalari⁹ asosida ishlayotgan O'zbekiston xalqaro standartlarga yaqinlashib bormoqda. Biroq «kiberga oid» narkotrafik jinoyatlari uchun maxsus qonuniy normalarni yaratish, xalqaro tajribadan foydalanish va milliy kontekstga moslashtirishni talab etadi.

Fuqarolik jamiyati institutlari — NNTlar, jamoat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari va tadqiqot markazlari — raqamli narkotrafik kurashida muhim, biroq ko'pincha e'tibordan chetda qoladigan ishtirokchi hisoblanadi. Davlat tuzilmalaridan farqli o'laroq, ular moslashuvchanlik, jamoatchilikka yaqinlik va muammolarni boshqacha nuqtai nazardan ko'rish imkoniyatiga ega.

Raximova Sh. ta'kidlaganidek, NNTlar xavfga uchragan yoshlar bilan ishlashda davlat tashkilotlariga qaraganda ko'pincha samaraliroq bo'ladi.¹⁰ Bu tashkilotlar anonim yordam xizmatlarini ko'rsatish, reintegrasiya dasturlarini amalga oshirish va jamiyatda giyohvandlarga nisbatan stigmani kamaytirish bo'yicha maxsus tajribaga ega. Ularning faoliyatini qonuniy asosda qo'llab-quvvatlash va moliyalashtirish zarur.

Tergov jurnalistikasi va ommaviy axborot vositalari ham bu yo'nalishda muhim rol o'ynaydi. Narkosavdo tarmoqlarini fosh etish, jamoatchilik fikrni shakllantirish va siyosiy islohotlarga turtki berish — bu vazifalarni ommaviy axborot vositalari bajarishi mumkin. O'zbekistonda ham ommaviy axborot vositalarini giyohvandlik profilaktikasi va kurash sohasidagi vakolatli sheriklarga aylantirish zarur.

Alimov A. ta'kidlaganidek, davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasida ishonch va shaffoflik kanallari bo'lmasa, hamkorlik samarali bo'lmaydi.¹¹ Muntazam ochiq sessiyalar, hisobot tadbirlari va fuqarolar bilan maslahatlashuvlar ushbu ishonchni qurishning asosiy vositasi hisoblanadi.

Raqamli narkotrafik jinoyatlariga qarshi kurash xalqaro miqyosda muvofiqlashtirish talab etadi. O'zbekiston shu yo'nalishda UNODC¹² ning Markaziy Osiyo dasturi bilan hamkorlik olib bormoqda. Europol bilan aloqalar yo'lga qo'yilmoqda. Egmont Group moliyaviy razvedka sohasidagi hamkorlikni ta'minlaydi.

Interpol ning operatsiyalari — ayniqsa APHRODITE va LIONFISH kabi narkotrafik tarmoqlariga qarshi birgalikda operatsiyalar — O'zbekistonga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekiston bu operatsiyalarda ishtirokini kuchaytirishi va natijalar haqida xalqaro hamkorlar bilan ochiq muloqot yuritishi zarur.

Measham F. ta'kidlaganidek, xalqaro ma'lumot almashish tizimi jinoyatchilikni aniqlashni sezilarli osonlashtiradi.¹³ O'zbekiston huquqshunoslarini xorijiy universitetlarda raqamli kriminalistika va kiber huquq yo'nalishida o'qitish dasturi — bu uzoq muddatda eng samarali sarmoya hisoblanadi.

⁸FATF. Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. Updated Guidance. Paris: FATF, 2021. P. 18.

⁹UNODC. Central Asia Programme: Annual Report 2023. Vienna: UNODC, 2023. P. 34.

¹⁰Raximova Sh. Yoshlarga mo'ljallangan raqamli profilaktika. Psixologiya va ijtimoiy ish. 2023. B. 57.

¹¹Alimov A. Davlat organlari muvofiqlashtirishning samaradorligi. Davlat boshqaruvi. 2022. B. 45.

¹³Measham F. Real-time Digital Data Collection in Drug Monitoring. International Journal of Drug Policy. 2022. P. 114.

Carlsson U. ta'kidlaganidek, ta'lim va tajriba almashish samarali hamkorlikning asosi hisoblanadi.¹⁴ Xalqaro treninglar, birgalikdagi operatsiyalar va real vaqtda ma'lumot almashish — bu hamkorlikning uch asosiy tarkibiy qismi.

Milliy kiber xavfsizlik strategiyasini takomillashtirish.

O'zbekistonning milliy kiber xavfsizlik strategiyasini narkotik jinoyatlarning oldini olish bilan integratsiya qilish uchun bir necha tizimli o'zgarish zarur. Birinchidan, kiber xavfsizlik organining Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish boshqarmasi bilan doimiy operatsional muloqoti yo'lga qo'yilishi kerak. Ikkinchidan, narkotik jinoyatlarning "raqamli" qismi uchun maxsus statistika olib borilishi zarur. "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi¹⁵ doirasida fuqarolik jamiyatini raqamli xavfsizlik siyosati ishlab chiqishga jalb etish mexanizmi yaratilishi zarur.

Alimov A. ta'kidlaganidek, muvofiqlashtirish mexanizmi yaratilmasa, eng yaxshi rejalar ham bajarilmay qoladi.¹⁶ Shu sababli strategiyaning amalga oshirilishini kuzatuvchi, mas'uliyatlarni nazorat qiluvchi va jamoatchilikka hisobot beruvchi maxsus organ belgilanishi zarur.

Mavzuga oid taklif va tavsiyalar.

Birinchi tavsiya: O'zbekiston IIV Akademiyasida 2025-yildan boshlab raqamli kriminalistika yo'nalishini ochish va zamonaviy laboratoriya yaratish. Laboratoriyada Chainalysis litsenziyalı dasturi, forensic imaging va log tahlil vositalari bo'lishi zarur.

Ikkinchi tavsiya: O'zbekiston Jinoyat kodeksiga raqamli muhitda narkosavdo uchun og'irlashtiruvchi holat sifatida maxsus norm kiritish. Telegram bot, kriptovalyuta, darknet va drop tizimi ishlatilganligi og'irlashtiruvchi holat sifatida qayd etilsin.

Uchinchi tavsiya: Fuqarolik jamiyati bilan formal hamkorlik mexanizmini joriy etish. Giyohvandlik profilaktikasi bo'yicha milliy kengashga NNTlar, media vakillari va tadqiqot institutlari vakillarini kiritish. "Raqamli O'zbekiston-2030"¹⁷ doirasida bu mexanizmni institutsional mustahkamlash zarur.

To'rtinchi tavsiya: UNODC texnik yordami asosida Early Warning System (oldindan ogohlantirish tizimi) yaratish.¹⁸ Bu tizim yangi narkotik moddalar va yangi narkosavdo kanallarining paydo bo'lishini real vaqtda kuzatadi.

Beshinchi tavsiya: Europol va Interpol bilan birgalikdagi operatsiyalar tizimini kengaytirish. Measham F. metodologiyasi¹⁹ asosida real vaqtda ma'lumot almashish tizimini joriy etish O'zbekistonga xalqaro narkotrafik tarmoqlarini aniqlashda muhim yordam beradi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, O'zbekistonda kiber xavfsizlik siyosati va narkotik jinoyatlarning oldini olish integratsiya qilinishi zarur bo'lgan ikkita yo'nalish hisoblanadi. Bu integratsiya uchun qonunchilik islohoti, texnik salohiyatni oshirish, kadrlar tayyorlash, fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik va xalqaro aloqalarni kuchaytirish zarur.

¹⁴Carlsson U. Media and Information Literacy: Reinforcing Human Rights. Gothenburg: Nordicom, 2019. P. 22.

¹⁵O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 'Raqamli O'zbekiston-2030' strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. Toshkent, 2020.

Suxodolov ta'kidlaganidek, texnologiyalar asosida qurilgan jinoyatchilikka faqat texnologiyalar asosida kurashish mumkin.²⁰ O'zbekiston bu saboqni qabul qilib, raqamli era jinoyatchiligiga samarali javob bera oladigan tizimni qurishga kirishishi zarur. "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi²¹ bu qurilish uchun asosiy poydevorni yaratmoqda. Har bir qadam — qonunchilik islohoti, laboratoriya yaratish yoki xalqaro hamkorlik bitimi — kelajak avlod xavfsizligiga qilinadigan sarmoya hisoblanadi.

Farrington D.P. uzoq muddatli tadqiqotlari asosida ta'kidlaganidek, profilaktika va kurash tizimiga investitsiya — bu nafaqat ijtimoiy yaxshilik, balki iqtisodiy samaradorlik hisoblanadi.²² Giyohvandlik jinoyatchiligidan jamiyatga etkazilgan zararga nisbatan profilaktikaga sarflangan xarajatlar bir necha marta past. Shu sababli bu sohadagi islohotlarni bugun boshlash — ertaga kech bo'lishidan avval — zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Suxodolov A.P. Narkotrafik v tsifrovuyu epoxu. Moskva: Norma, 2020. 312 s.
2. Wall D.S. Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age. Cambridge: Polity Press, 2007. 276 p.
3. Fayziyeva D.X. Raqamli muhitda jinoyatlarni tergov qilish. Huquq va jamiyat. 2023. B. 70-84.
4. Alimov A. Davlat organlari muvofiqlashtirishning samaradorligi. Davlat boshqaruvi. 2022. B. 40-52.
5. Raximova Sh. Yoshlarga mo'ljallangan raqamli profilaktika. Psixologiya va ijtimoiy ish. 2023. B. 55-62.
6. Toshkent shahar IIBB Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish boshqarmasi. 2024-yilgi faoliyat hisoboti. Toshkent, 2024.
7. Revin V.P. Kiberprestupleniya: problemy klassifikatsii i rassledovaniya. Rossiyskoe pravo. 2021. S. 88-97.
8. Zemsova S.I. Dropy kak instrument narkotizirovannoy prestupnosti. Kriminalistika. 2022. S. 34-42.
9. Levin L.L. Kriptoalyuta i otmyvanie deneg. Moskva: Finansy i statistika, 2022. 188 s.
10. UNODC. Central Asia Programme: Annual Report 2023. Vienna: UNODC, 2023. 96 p.
11. FATF. Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. Updated Guidance. Paris: FATF, 2021. 104 p.
12. Measham F. Real-time Digital Data Collection in Drug Monitoring. International Journal of Drug Policy. 2022. Vol. 103. P. 110-118.
13. Carlsson U. Media and Information Literacy: Reinforcing Human Rights, Countering Radicalization and Extremism. Gothenburg: Nordicom, 2019. 148 p.
14. Farrington D.P. Key Results from the First Forty Years of the Cambridge Study in Delinquent Development. Criminology. 2003. Vol. 41. P. 133-182.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 'Raqamli O'zbekiston-2030' strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. Toshkent, 2020.

²²Farrington D.P. Key Results from the First Forty Years of the Cambridge Study in Delinquent Development. Criminology. 2003. Vol. 41. P. 158.

16. Bailenson J.N. Experience on Demand: What Virtual Reality Is, How It Works, and What It Can Do. New York: W.W. Norton, 2018. 272 p.

17. O'zbekiston Respublikasi 'Giyohvand moddalar, psixotrop moddalar va ularning prekursorlarini noqonuniy muomalada bo'lishiga qarshi kurash to'g'risida'gi Qonuni. 2002 yil 19 avgustdagi 395-II-son.

INNOVATIVE
ACADEMY